

De schildermethode van Arno Stern: een fantastische poort naar de eigen verbeeldingskracht

Constance Campagne

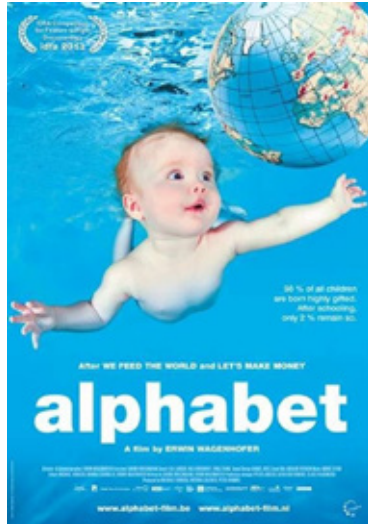
Elk mens heeft van nature toegang tot een diepe inspiratiebron in hemzelf waaruit hij kan putten. Als het goed is tenminste, want helaas is deze toegang tot de verbeeldingskracht in het gedrang. De bron zelf is niet opgedroogd. Dat zou ook niet kunnen, want het is een grenzeloze en universele bron van creativiteit. Maar velen van ons kunnen er niet meer bij, of erger nog, we weten deze bron niet eens te vinden! De toegang wordt namelijk ernstig bemoeilijkt door het huidige westerse denken met zijn jachtige maatschappij, consumentisme en schoolsysteem, om maar eens een paar zaken te noemen. Hierbij draait het vooral om cijfers, competitie en het streven naar een bepaald resultaat in de toekomst. In dit mannelijk denkende systeem past het niet stil te staan in het hier en nu en in stilte op zoek te gaan naar antwoorden in onszelf die ons vooruit zouden kunnen helpen.

De beschrijving van de documentaire *Alphabet*¹ verwoordt dit als volgt:

*Alphabet*¹ is een ode aan de menselijke verbeelding, in de vorm van een aanklacht tegen hiërarchisch, op competitie en kwantificeerbare resultaten gericht onderwijs. Deze essayisti-

sche documentaire neemt de stelling van de Engelse onderwijsexpert Sir Ken Robinson² als uitgangspunt: we beschikken over de buitengewone kracht van de verbeelding, maar dit talent vernietigen we systematisch in onze kinderen en in onszelf.

De documentaire laat op verschillende manieren zien dat elk kind geboren wordt met een groot voorstellingsvermogen waarmee het in zijn leven tot de meest creatieve oplossingen kan komen voor allerhande vraagstukken, of dat nu een wiskundig probleem, een relationele kwestie, of een nieuw ontwerp betreft. Elk fenomeen van de menselijke cultuur is ooit voortgekomen uit dit unieke voorstellingsvermogen.

Palet18, een ander soort schilderatelier

Hoe droevig het gesteld is met het **verbeeldende vermogen** van vele kinderen – ik kom daar straks op terug – heb ik met eigen ogen gezien in de ruim elf jaar dat ik mijn schilderatelier Palet18 begeleid. In dit atelier wordt er geschilderd volgens de methode van Arno Stern. Kortgezegd komt deze methode erop neer dat je beelden die in de diepere lagen van het onbewuste liggen vrijelijk uit door op een expressieve manier te schilderen. Op die manier ontstaan zogenaamde spontane schilderijen (of tekeningen). In 'Alphabet' komt deze zelfde Arno Stern, inmiddels in de negentig, ook aan het woord. De schildermethode die hij ontdekt heeft, behoudt en stimuleert de toegang tot de natuurlijke verbeeldingskracht. Maar deze methode kan iemand ook helpen om de weg terug te vinden naar deze creatieve bron wanneer hij hem even kwijt is. Wereldwijd bestaan er een paar honderd van dit soort ateliers, en toen ik in 2004 in Genève woonde, was er een Arno Stern-atelier bij mij om de hoek. Ik schilderde in die tijd veel portretten in opdracht. De druk was groot: het portret moest goed lijken en er was meestal een deadline. Mijn dochtertje schilderde in

het Stern-atelier, en als ik haar ophaalde, dacht ik jaloers: dat ziet er fijn uit, een beetje spelen met je eigen beelden in verf! Naast mijn werk als kunstenaar ging ik er in mijn vrije tijd schilderen en ervoer het als een enorme bevrijding. Ik was zo door deze methode en de onderliggende filosofie getroffen, dat ik besloot de opleiding bij Stern zelf te volgen om bevoegd te zijn een atelier te begeleiden. In 2007

opende ik als eerste in Nederland mijn atelier in Amsterdam.

De schildermethode Arno Stern uit nood geboren

Stern, geboren in 1924 in een Duits-Joods gezin, werd in 1945 gevraagd tekenonderricht te geven aan oorlogswezen in een Parijs weeshuis. Dankbaar nam hij het baantje aan, maar wat te doen? Tijdens zijn kinderjaren was hij op de vlucht voor het naziregime en had om die reden weinig onderwijs genoten, en het ontbrak hem aan een tekenopleiding. Al snel liet hij de kinderen daarom vrij schilderen. Vlak na de oorlog was er een groot tekort aan materialen en ezels. In het midden plaatste hij twee schragen en een plank met daarop krijtjes en potten verf en water. Om ruimte te winnen prikte hij de papieren op de muur en plaatste zelfs schotten voor de ramen om zo nog meer kinderen te kunnen laten schilderen. Mooie bijkomstigheid was dat pottenkijkers werden geweerd. Onbedoeld had hij op deze manier de voorwaarden gecreëerd voor een nieuwe schildermethode.

Geen opdracht en geen oordeel

De kinderen schilderden urenlang, met als enige inspiratie dat wat in henzelf gelegen was

en hen op dat moment bezighield. Dat konden pijnlijke oorlogservaringen zijn, maar evenzo goed dagelijkse taferelen zoals het spelletje voetbal dat ze hadden gespeeld of de pop die ze zich graag wensten. Heel belangrijk voor zijn latere methode bleek dat Stern vooraf géén opdracht gaf. Iets wat vrijwel ondenkbaar was in die tijd. Kinderen moesten meestal naar voorbeeld iets maken.

Tijdens het schilderproces gaf hij geen enkele inhoudelijke aanwijzing, en de gebruikelijke beoordeling naar 'kunstcriteria' achteraf, bijvoorbeeld in een cijfer, liet hij achterwege.

Ook werd het werk niet psychologisch geëvalueerd. De kinderen schilderden zonder inmening van wie of wat ook. Hierdoor kwamen ze in een rijk terecht waartoe ze anders moeilijker toegang hadden, namelijk in hun eigen fantastische beeldenwereld. Dat was de enige bron voor het creëren.

Na het weeshuis nam Arno zijn intrek in zijn eigen Parijse atelier, waar ook volwassenen schilderden. Omdat Arno het atelier ziet als een veilige ruimte waar je je zielenroeselen kunt uiten, noemde hij het 'Le Closlieu', wat zoveel als 'de Geborgen Plek' betekent.³

Het atelier – een afspiegeling van zowel binnen-als buitenwereld

Stern ziet het atelier als een afspiegeling van de eigen binnenwereld. Het atelier is als een baarmoeder waar je creatie kan ontstaan. Het witte blad is vergelijkbaar met je eigen wereld die je scheidt. Anderen mogen er om die reden

hun oordeel niet op loslaten. Dat wat je maakt, dient in zijn waarde gelaten te worden door de begeleider en medecursisten.

Tegelijkertijd ziet Arno het atelier als een buitenwereld in miniatuur. In de maatschappij leven mannen en vrouwen, jong en oud, van alle rassen en godsdiensten met elkaar. Dat werkt goed, als iedereen elkaar in zijn waarde laat én als er de nodige afspraken zijn. Zo is het ook in het atelier: alle leeftijden door elkaar heen en alles wat gemeenschappelijk gebruikt wordt, zoals de palettafel met 18 kleuren⁴ en de penselen, dient met respect behandeld te worden. Het is dus geen „klodder maar aan”. Er zijn duidelijke regels, zoals dat de zwarte penseel alleen in de zwarte verf mag en niet in de gele. Zonder kaders vaar je al snel in elkaars vaarwater en kom je niet tot creativiteit.

De bestanddelen van de schildermethode op een rijtje

Spelenderwijs en vanuit hele praktische overwegingen is de methode dus tot stand gekomen. Alle Sternateliers die er in de loop der jaren zijn gekomen, waaronder mijn Palet18, zijn gestoeld op dezelfde grondbeginselen Deze zijn:

- ◆ Geen opdracht vooraf en geen oordeel achteraf.
- ◆ Het atelier is een besloten ruimte zonder invloeden van buitenaf, zodat je dicht bij je eigen inspiratiebron kunt komen.
- ◆ Je schildert om vorm te geven aan beelden die in je besloten liggen. Deze pure expressie is de uiting van een innerlijke behoefte die zich vanuit het onbewuste opdringt.
- ◆ Het gaat om het proces in het hier en nu en het plezier in het scheppen. Je werkt niet naar een doel in de toekomst en maakt geen kunstwerk.

- ♦ Je werk is niet bestemd voor de ogen van derden. Om het oordelen tegen te gaan, laat je het werk het best in het atelier achter.⁵
- ♦ Er is geen onderling vergelijk. Mensen van alle leeftijden schilderen door elkaar heen, hierdoor valt de competitie weg. Een vijfjarig meisje zal zich niet snel vergelijken met een veertigjarige man.
- ♦ Er is geen tijdsdruk, je schildert in je eigen tempo en iets 'hoeft niet af'. De ene cursist doet tien uur over één schilderij, de ander maakt er twee in een uur.
- ♦ Er is geen limiet aan de grootte van een schilderij. Je kunt steeds weer bladen aanhechten en op die manier je schilderij uitbreiden.

Stern ontdekt een universele beeldtaal: de Formulatie

Al in zijn Parijse beginjaren observeerde Stern dat er in alle schilderijen steeds dezelfde figuren en fenomenen terugkwamen. Hij vermoedde een op zichzelf staande beeldtaal en wilde weten of deze wellicht een universeel

4. Schilderen tijdens Sterns reizen

verschijnsel was. Zou ieder mens vanuit de oorsprong diezelfde beeldtaal in zich dragen? In de jaren 60 ging hij op reis naar oorspronkelijke gebieden die nog niet beïnvloed waren door zaken uit het Westen als commercie of onderwijs, inclusief zijn vele beelden. In die tijd waren er gelukkig nog een aantal van deze pure plekken. Hij zwierf de wereld rond van de Andes tot Papoea-Nieuw-Guinea met een opklapbaar palet en liet mensen, groot en klein, schilderen... en tot zijn verbazing zag hij ook daar steeds dezelfde figuren in het werk gebruikt worden, net als in zijn Parijse atelier.

← 3. Links: Een cursist heeft 11 bladen 'aangehecht' en er wekenlang aan gewerkt.

5. Rechts: Een meisje maakt oervormen: straalfiguren en graat- en ladder- figuren (rechtsboven).

6. Daaronder een aantal oervormen schematisch afgebeeld.

Die ontdekking was de start van een grondige studie naar die beelden. Stern concludeert dat elk mens, onafhankelijk van sekse, leeftijd, ras, cultuur, religie of scholing, ongeveer 75 tijdloze vormen in zich draagt. Deze oervormen zijn de verbeelding van algemeen menselijke drijfveren. Bovendien zit er in het gebruik van die oervormen een min of meer vaste ontwikkeling. Hij noemde deze zelfstandige beeldtaal, inclusief het verloop ervan, de Formulatie.⁶

Het is een eigen figuratieve taal die geen enkele boodschap aan anderen wil overbrengen en dient als pure uiting van het zelf. Deze komt het best tot uiting wanneer je een mens zich vrijelijk laat uiten zonder enige indoctrinatie. Volgens hem is de bron van deze taal het organische geheugen.⁷

Een digitaal archief van de Formulatie vanuit mijn atelier Palet18

In mijn eigen atelier ben ik tot dezelfde conclusies gekomen als Stern. Van al het werk dat er gemaakt is, heb ik voor eigen onderzoek foto's genomen. Ik beschik dus over een groot digitaal archief, gecategoriseerd per cursist, maar ook naar oervorm. Op die manier kan ik duidelijk zien wie welke oervormen maakt en is me bovendien opgevallen dat cursisten vaak onbewust een voorkeur voor bepaalde oervormen of kleuren hebben.

De oervormen in de Formulatie komen tot uitdrukking in drie fases

Belangrijk is te begrijpen dat de universele oervorm er eerst is en pas daarna de expressie ervan komt. Ofwel de innerlijke behoefte die zich vanuit het onbewuste opdringt gaat vooraf aan de manifestatie ervan. De oervormen komen tot uitdrukking in drie opeenvolgende fases, die ik het beste kan uitleggen aan

de hand van een voorbeeld; ik neem

'de stralenfiguur'. De onbewuste innerlijke behoefte is dus de stralenfiguur uit te drukken. Het beeld waarin het gegoten wordt, hangt nauw samen met de eigen mentale en sociale context.

De stralenfiguur wordt overigens vaak in de typische vuurkleuren van de zon (geel, goud, oranje en rood) gemaakt, maar komt ook in andere kleuren voor. Tot een jaar of vijf tekent een kind een oervorm als pure vorm, zonder opsmuk. Dit is de eerste fase van de Primaire Figuren.⁸

7. Een vijfjarig kind dat een oranje stralenfiguur als Primaire Figuur uitdrukt.

Zodra het kind meer omgevingsbewustzijn krijgt, ongeveer vanaf zijn vijfde jaar, drukt het de oervorm uit in een meer aangeklede vorm. Het neemt daarvoor een bestaand object dat het kent uit zijn omgeving, bijvoorbeeld een zonnetje of een bloem. Bij kleine kinderen zien we de stralenfiguur vaak weergegeven als handjes. Stern noemt deze tweede figuratieve fase die van de Objectfiguren.⁹

8. Rechtsboven: De stralenfiguur als Objectfiguur, in dit geval als zon, bloemen en een halve stralenfiguur als trampoline in de speeltuin van een 7-jarig kind. We zien hier ook andere oervormen, nl. ladderfiguren in de vorm van ladders en een graatfiguur in een lichtgroen klimrek.

9. Rechts: Vaak wordt de stralenfiguur als handjes getekend, zoals van dit 5-jarige jongetje.

Ten derde volgt dan een fase waarin de oervorm wordt uitgedrukt in een 'uitgeklede vorm' die tot de essentie terugkeert. Stern noemt dit de Essentiële Figuren.¹⁰ Volwassenen drukken de oervormen uit in zowel Objectfiguren (figuratief) als in Essentiële figuren (meer abstract en organisch).

10. Rechts: Een stralenfiguur als Essentiële Figuur geschilderd door een volwassene.

11. Drie oervormen: De gratenfiguur, ladderfiguur en de boog als Primaire Figuur door een kind van 4.

Het kind groeit fysiek en mentaal en drukt de graatfiguur nu uit in iets dat hij kent: bijvoorbeeld een steel van een plant met zijtakken of een mens. Kennelijk heeft het een innerlijk weten dat een mens een ruggegraat heeft!

Volgende bladzijde bovenaan:

12. De gratenfiguur als Objectfiguur, in dit geval als poppetje/mens van een 5-jarig kind. Ook zien we hier een stralenfiguur in de vorm van een zonnetje en 3 bogen in de vorm van haren.

13. Gratenfiguur als zeewier van twee zesjarige meisjes

Een ander voorbeeld uit de Formulatie: de groep van de graatfiguren
Een andere veelvoorkomende oervorm is de graatfiguur en aanverwante ladder- en kamfiguur. Net als bij alle oervormen hangt het van de persoon in kwestie af welk beeld hij (onbewust) kiest. Het kleine kind gebruikt aanvankelijk de pure onopgesmukte vorm (Primaire Figuur) en scheidt plezier in het feit dat hij de vorm kan tekenen.

Vervolgens zien we een voorbeeld van de graatfiguur als Essentiële Figuur. Hij is gestript

van figuratieve elementen en teruggekeerd tot zijn essentiële abstracte vorm. Er zijn hier ook andere oervormen in te zien: o.a. stralenfiguren, middellijnfiguren en spiralen.

De Formulatie versus 'voorgekauwde plaatjes'

In tegenstelling tot de universele oervormen die vanuit een diep innerlijk weten komen, zijn er ook van buiten opgelegde plaatjes. Dat zijn beelden aangedragen uit onze consumptie-maatschappij, popart of het onderwijssysteem. Een kind draagt niet van zichzelf een plaatje van een chaneltas of een Japans mangapopje in zich. Ook Amerikaanse kreten zijn het van nature vreemd. Tijdens de eerste schilderlessen in Palet18 zie ik dat kinderen proberen deze voorgekauwde plaatjes na te maken. De lat ligt hoog, ze willen de perfecte kopie maken. Ik mag niet oordelen en houd dus mijn

mond, maar na afloop berg ik deze schilderijen in mijn digitale beeldarchief met een zucht op in de map 'voorgekauwde plaatjes'. Helaas vult die zich tegenwoordig snel! Kinderen krijgen zoveel beelden van buitenaf aangereikt dat ze van zichzelf afdrijven, en wanneer dit gebeurt, valt er nog weinig eigens te ontdekken. Maar naarmate de tijd vordert – dat kan na enkele weken en soms enkele maanden zijn – komen de oervormen (weer) tevoorschijn. Wanneer een kind (of een volwassene) dicht bij zichzelf is, dan zie ik dat ogenblikkelijk terug in zijn schilderijen. Die zitten namelijk vol met de beeldtaal van de Formulatie.

-
14. *Onder: Schilderij van een volwassene met meerdere oervormen als Essentiële Figuren: gratenfiguren, kamfiguren, middellijnfiguren, stralenfiguren, spiralen en bloemen.*

15. Konijn van een zesjarig kind getekend als Objectfiguur met Nederlandse tekst. Alle dieren zijn in beginsel oervormen, maar alleen wanneer ze geschilderd worden naar eigen aard en niet 'gekopieerd worden'.

:

16. Konijn als 'commercieel plaatje' met Engelse tekst van een (Nederlands) 10-jarig meisje.

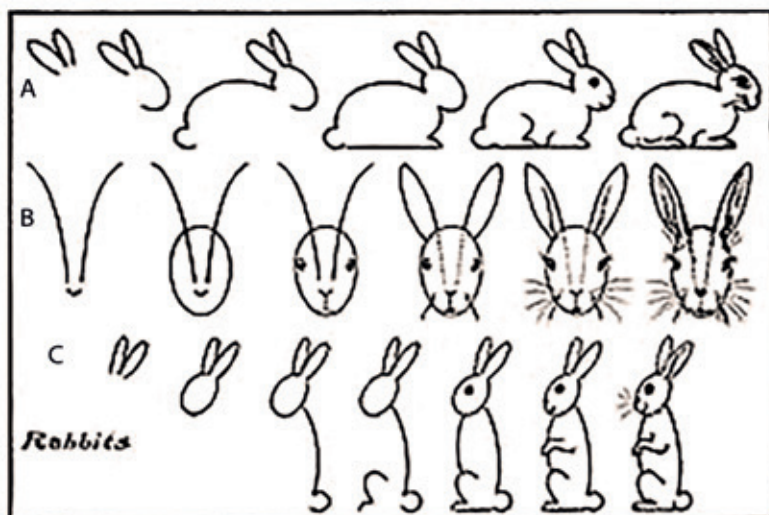
17. Konijn in een winkelatalage in de Amsterdamse P.C. Hooftstraat.

Het tot uiting brengen van de Formulatie is gezond.

Het gaat er niet om h oe je de oervormen uitdrukt, maar d at je ze uitdrukt.

Je kunt Stern's schildermethode vergelijken met een uurtje mediteren of dromen, waarbij je ook in je eigen beeldenwereld terecht komt. Overigens vinden we het dan heel gewoon dat die beelden vluchtig zijn en dat je 'ze niet mee naar huis kunt nemen.' Ook vindt niemand het gek dat je die meditatieve of droombeelden niet kunt beoordelen. Je zou toch raar staan te kijken wanneer je te horen krijgt: „Sorry, wat je in jouw meditatie zag, was niet zo goed, je krijgt een 3,9!” Of: „Heel goed gedroomd, je krijgt een 8,2!”

Stern beweert dat zijn schildermethode geen therapie is, maar wel therapie voorkomt. Wanneer je wekelijks van jongs af aan een uur schildert, blijf je voeling houden met je creatieve bron en herstel je iedere keer de connectie met je eigen kern. Vergelijk het met meditatiebeelden die diepe inzichten kunnen geven of het verwerken van ervaringen tijdens nachtelijke droomsessies.

**18. Prent uit het tekenonderricht:
hoe teken ik een konijn**

Zelf denk ik dat deze schildermethode de emotionele intelligentie bevordert. Stel, een jongetje komt het atelier binnen. Hij leert niets in de schoolse zin van het woord (IQ), maar leert wel andere vaardigheden (EQ). Spelenderwijs maakt hij vele keuzes: Welke schort trek ik aan, welke maat blad kies ik, etc. tot de hamvraag: wat komt er op het papier? Het zijn kleine keuzes, maar ze sterken steeds zijn zelfvertrouwen, want elk besluit is goed!

Vervolgens gaat hij geconcentreerd op in zijn schilderspel en leert zich te focussen, zonder zich te forceren. Hij leert te leven zonder competitie en zonder tijdsdruk. Hij ervaart dat de regels er zijn om hem te helpen en dat die kaders houvast bieden. Hij leert dus spelenderwijs discipline.

Hij weet dat hij niets mag zeggen over zijn eigen of andermans schilderij. Hij leert dat het hebben van een mening (in ons westerse denken hoog in het vaandel!) niet altijd zaligmakend is en dat 'het hoofd met al zijn oordelen even parkeren' ook wel eens rustig is. Als hij lang nadenkt over 'wat hij zal gaan maken', zeg ik: „Met denken is nog nooit een blad vol gekomen, pak een penseel en doe iets!”

Hij werkt niet toe naar een resultaat en zodoende leert hij te leven in het hier en nu. Na afloop mag hij zijn schilderij niet mee naar huis nemen. Al snel maakt het hem niets uit. Hij is lekker bezig geweest en nu gaat hij weer iets anders doen. Hij leert dus loslaten. Evenals de kunst van spelen en genieten van een bezigheid. Hij leert zelfstandig iets te maken zonder een opdracht te hebben gekregen van zijn leraar, of afhankelijk te zijn van

bevestiging door zijn moeder in de trant van: „Wat mooi!” Of andersom, te zijn afgekraakt als: „Het lijkt nergens op!” Ouders vragen mij vaak als ze na afloop even binnen zijn: „Maar mag ik dan helemaal niets zeggen?!” Mijn steevaste antwoord luidt: „Jawel, vraag iets over het proces in plaats van je mening te geven over de inhoud. Vraag: ‘Hoe vond je het?’ Het kind zal antwoorden: ‘Fijn!’”

Hij gaat op in zijn eigen fantasiewereld en is tijd en ruimte even kwijt. Hij leert te ontspannen en bij zijn eigen verbeeldingskracht te komen, en dit imaginaire vermogen zal hem helpen tijdens de rest van zijn leven.

**De Arno Stern-ateliers,
veilige havens van verbeeldingskracht**

Terug Sir Ken Robinsons woorden in de documentaire 'Alphabet', die zegt dat we de verbeeldingskracht in onze kinderen en in onszelf systematisch vernietigen. Ja, beaam ik, het eigen creatieve vermogen is ernstig in het geding en het beeldende denken dreigt ondergesneeuwd te raken door het huidige westerse prestatiedenken. Maar er is een uitweg, namelijk terug te gaan naar het eigen voedende beeldenrijk. De Arno Stern-methode biedt daar een fantastische poort en een veilige haven voor.

Noten

- 1 De documentaire 'Alphabet' van de Oostenrijker Erwin Wagenhofer uit 2013.
- 2 Ken Robinson (Liverpool, 4 maart 1950) staat vooral bekend als internationaal expert en voorvechter van creativiteit en innovatie in het onderwijs en het bedrijfsleven. In 1998 leidde Robinson een overheidscommissie in het Verenigd Koninkrijk over creativiteit, onderwijs en de economie. Hieruit vloeide in 1999 het zogenaamde Robinson Report voort met de titel *All Our Futures: Creativity, Culture and Education*. In februari 2006 hield hij op de TED-conferentie in Californië een inleiding over de noodzaak van creativiteit in het onderwijs die uitgroeide tot de best bekeken TED-talk.
- 3 Zijn eerste zelfstandige atelier in Parijs heette L'Académie du Jeudi. Dit was een sneer naar het reguliere onderwijs. In Frankrijk waren in de jaren 50 de enige schoolvrije dagen de donderdag en zondag. In zijn atelier kregen de kinderen eigenlijk helemaal geen 'les' in de ouderwetse zin van werken naar opdracht en afrekenen met oordeel na afloop. Geen academie juist dus, maar de enige dag van de week dat de kinderen vrij van geest waren en hun verbeelding vrijelijk konden uiten in zijn Académie du Jeudi.
- 4 Daarom heb ik mijn atelier ook Palet18 genoemd, omdat deze palettafel centraal staat en alle 18 kleuren keurig naast elkaar kunnen bestaan!
- 5 Arno Stern zegt: het gemaakte werk mag nooit het atelier uit.
- 6 De term 'Formulatie' heb ik vertaald uit:
 - het Franse 'La Formulation' o.a. in zijn boeken *Le jeu de peindre* (Actes Sud, 2011) en Arno Stern en Peter Lindbergh, *Heureux comme un enfant qui peint* (Édition du Rocher, 2005), en het Duitse 'Die Formulierung', o.a. in zijn boeken *Wie man Kinderbilder nicht betrachten soll* (ZS Verlag Zabert Sandmann GmbH, 2015) en *Der Malort* (Daimon Verlag, Auflage 2003).
 - 7 Arno Stern, *Le jeu de peindre* (Actes Sud, 2011), blz. 53. Ik durf een stap verder te gaan. Ik denk dat de beelden liggen in de diepe bron van het collectieve geheugen.
 - 8 Stern heeft het over het Franse 'Figures Primaires' of het Duitse 'Erstfiguren'.
 - 9 Stern heeft het over het 'Objets Images' in het Frans of het Duitse 'Bild-Dinge' of 'Trazate'.
 - 10 Stern heeft het over 'Figures Essentielles' in het Frans of 'Hauptfiguren' in het Duits.

Constance Campagne is ooit begonnen als juriste, maar is daarna een andere weg ingeslagen. Zij is gediplomeerd begeleidster van Palet18, waarin geschilderd wordt volgens de methode van Arno Stern. www.palet18.nl
Zij is kunstenaar van portretten in opdracht en vrij werk. www.constancecampagne.nl
Zij heeft haar eigen astrologische praktijk. www.astroadviesconstancecampagne.com
In 'Ruimte aan de Overtoom', een multifunctionele ruimte die ze samen met haar partner runt, organiseert Constance workshops en opleidingen op het gebied van de schildermethode Arno Stern, astrologie en symboliek. Tevens bevindt zich hier haar atelier, astrologische praktijk en een doorlopende expositie van haar schilderijen. www.ruimteandeovertoom.com